

DOI 10.31558/2307-2318.2024.2.10

УДК 341.38:339.94 (4)

JELClassification: N40, N44, H56, O38

Шкурат М. Є.,*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

ORCID: 0000-0003-3263-2507

m.shkurat@donnu.edu.ua

Постоловський В.О.,*аспірант,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*ORCID: [0009-0001-9905-4097](https://orcid.org/0009-0001-9905-4097)

v.postolovskyi@donnu.edu.ua

ПІСЛЯВОЄННА РЕКОНСТРУКЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН (ПЛАН МАРШАЛЛА): РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СПІВПРАЦІ

Стаття присвячена комплексному аналізу післявоєнної реконструкції європейських країн у контексті Плану Маршалла, з акцентом на оцінці його економічної ефективності та ролі міжнародної економічної співпраці. Дослідження висвітлює основні цілі та завдання Плану Маршалла, включаючи відновлення міст і сіл, реконструкцію промислового та сільськогосподарського виробництва, розвиток інфраструктури, фінансову стабілізацію та усунення торгових бар'єрів. Особлива увага приділяється нефінансовим аспектам Програми, включаючи ініціацію інтеграційних процесів та впровадження ринкових політик у країнах-реципієнтах. На основі проведеного аналізу, стаття пропонує рекомендації для сучасної практики міжнародної економічної допомоги та взаємодії, включаючи гібридні моделі фінансування, розробку внутрішньої та міжнародної економічної політики, розвиток людського капіталу, цифрову трансформацію, ефективні економічні стратегії, запобігання монополізації та боротьбу з корупцією. Таким чином, стаття аналізує цінні уроки впровадження Плану Маршалла та підкреслює важливість міжнародної економічної співпраці та інноваційних підходів до вирішення сучасних економічних викликів.

Ключові слова: післявоєнне відновлення країн, План Маршалла, реструктуризація, країни Європи, міжнародна економічна співпраця, економічна криза.

Табл. – 3, Рис. – 3, Літ. – 21

Shkurat M. ,

PhD in Economics, Associate Professor,
Department of International Economic Relations,
Vasyl' Stus Donetsk National University
m.shkurat@donnu.edu.ua

V. Postolovskyi,

PhD student, Vasyl' Stus Donetsk National University
ORCID: 0009-0001-9905-4097
v.postolovskyi@donnu.edu.ua

POST-WAR RECONSTRUCTION OF EUROPEAN COUNTRIES (MARSHALL PLAN): THE ROLE OF INTERNATIONAL ECONOMIC COOPERATION

The article is devoted to a comprehensive analysis of the post-war reconstruction of European countries in the context of the Marshall Plan, with an emphasis on assessing its economic efficiency and the role of international economic cooperation. The study highlights the main goals and objectives of the Marshall Plan, including the restoration of cities and villages, reconstruction of industrial and agricultural production, infrastructure development, financial stabilisation and elimination of trade barriers. Particular attention is paid to the non-financial aspects of the Programme, including the initiation of integration processes and the introduction of market policies in the recipient countries. Based on the analysis, the article offers recommendations for the current practice of international economic assistance and cooperation, including hybrid financing models, domestic and international economic policy development, human capital development, digital transformation, effective economic strategies, prevention of monopolisation and fight against corruption. Thus, the article analyses the valuable lessons of the Marshall Plan implementation and emphasises the importance of international economic cooperation and innovative approaches to addressing modern economic challenges.

Keywords: post-war recovery, Marshall Plan, restructuring, European countries, international economic cooperation, economic crisis.

Table – 3, Fig. – 3, Lit. – 21

JEL: N40, N44, H56, O38

Постановка проблеми. Після закінчення Другої світової війни Європа опинилася у стані глибокої економічної та соціальної кризи: зруйновані міста, інфраструктура та повне спустошення національних економік, які потребували негайної відбудови. У свою чергу довоєнні економічні структури не могли забезпечити стале відновлення, а політична нестабільність лише ускладнювала ситуацію.

Відповідаючи на цей виклик, державний секретар Сполучених Штат Америки Джордж Маршалл 5 червня 1947 року представив концепцію економічної допомоги Європі, відому як План Маршалла. Так, протягом 1948-1952 років США надали близько 13,3 мільярдів доларів економічної та технічної допомоги 16 європейським країнам. За цей період сукупний валовий національний продукт країн-учасниць зріс більш ніж на 30%, а промислове виробництво – на 40%, порівняно з довоєнним рівнем [1].

Проте План Маршалла був не лише актом економічної допомоги з боку США, а й прикладом успішної співпраці між державами, де американські ресурси доповнювалися місцевими зусиллями. Так, необхідним постає не лише здійснення оцінки економічного зростання, але й розгляд якісних аспектів міжнародного співробітництва, які можуть бути використані для розв'язання сучасних глобальних економічних криз. Дана думка визначила мету дослідження та його науковий напрям.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загалом різні аспекти воєнних конфліктів, післявоєнної реконструкції та відбудови вивчалися такими дослідниками, як: С. Баракат, Б. Хоффман [2], Р. Бессель [3], А. Даллес [4], Дж. Ледерах [5], А. Лейк [6], Д. Сміт [7] та інші. Безпосередньо дослідженню процесів реструктуризації економік після Другої світової війни, присвячено чимало наукових праць зарубіжних та вітчизняних дослідників: Б. Айхенгрін [8], А. Шнайдер, Р. Віккері [9], Б. Мачадо [10], Е. Райнерт [11], Т. Джадт [12], Т. Богдан [13], В. Гуменюк [14], Л. Кістерський [15], О. Нестор [16] та ін.

Так, Т. Джадт зазначає, що найголовнішим досягненням Плану Маршалла було блокування причин занепаду європейської економіки та її повернення до стану

міжвоєнних років, усуваючи дефіцит виробництва товарів, взаєморуйнівний протекціонізм та занепад торгівлі [12]. Б. Айхенгрін стверджує, що основними причинами успіху Плану були значні обсяги інвестицій та збільшення експорту, а також внутрішні та міжнародні домовленості, зокрема створення Європейського платіжного союзу та Європейського об'єднання вугілля та сталі, які сприяли вирішенню проблем міждержавної співпраці [8]. Л. Кістерський у своїх дослідженнях зазначав, що ефективність Плану Маршалла полягала в тому, що, крім співпраці на рівні політичних лідерів і урядів, було організовано транс'європейське та трансатлантичне співробітництво лідерів приватного бізнесу, професійних спілок і наукових кіл. Це не лише забезпечило реалізацію Програми відновлення Європи, але й допомогло спільними зусиллями бізнесових, наукових і громадських об'єднань, переконати американську громадськість і Конгрес у необхідності підтримки Плану Маршалла [15].

Та попри значний обсяг наукових праць, подальше дослідження впливу Плану Маршалла на відбудову європейських країн є необхідним для глибшого розуміння механізмів міжнародного економічного співробітництва та його довгострокових наслідків для розвитку міжнародних економічних відносин.

Метою статті є здійснення комплексного аналізу післявоєнної реконструкції європейських країн у контексті Плану Маршалла, зосереджуючи увагу на оцінці його економічної ефективності та ролі міжнародної економічної співпраці. Стаття прагне розширити розуміння історичного контексту та на основі отриманих результатів надати рекомендації для сучасної практики міжнародної економічної допомоги та взаємодії.

Викладення основного матеріалу. Після закінчення Другої світової війни світ зіткнувся з глибокою економічною та політичною кризою. Війна завдала наймасштабніших матеріальних і людських втрат, до неї було залучено понад 60 країн (80% населення Землі), до військових формувань мобілізовано 110 мільйонів осіб, а загальна кількість втрат становила понад 60 мільйонів людей. Німеччина, Італія та Японія зазнали поразки, а Франція та Великобританія значно ослабли економічно. Так, у 1945 році ВВП Німеччини повернувся до рівня 1908 року, Італії – 1909 року, Японії – 1939, Франції – 1891 року, а Великобританії – 1939 року [1].

Загальне виснаження золотих і доларових резервів ускладнило імпорт предметів першої необхідності та ефективне використання наявних виробничих потужностей. Дефіцит продовольства та інфляція обмежували продуктивність робочої сили, нестача вугілля, сталі та інших основних ресурсів стримувала виробництво, а суворозима 1946-1947 років майже знищила попередні економічні досягнення.

Європа після війни не просто опинилася у важкому економічному становищі, а зазнала масштабних руйнувань. Так, у 1947 році сільськогосподарське виробництво Західної Європи становило лише 83% довоєнного рівня, промислове виробництво – 88%, а експорт – 59% [18]. Економічна криза погіршувала і політичну ситуацію: у Франції та Італії погіршення економічних умов підривало авторитет урядів; у Великобританії зимова криза та виснаження резервів призвели до рішення вивести британські війська з Греції, охопленої громадянською війною, яка ще більше посилила економічні труднощі; у Німеччині економічні умови були найгіршими в Західній і Центральній Європі, що призвело до зростання народного невдоволення, що використовували представники комуністичної ідеології.

Німеччина залишалася розділеною на американську, британську, французьку та радянську окупаційні зони, які мали функціонувати як єдина економічна одиниця з центральною адміністрацією і перспективою створення нового німецького уряду. Однак, несумісні інтереси союзників ускладнювали прогрес, зокрема щодо репарацій, рівня промисловості та ступеня центрального управління. Не було досягнуто згоди і

щодо міжнародного контролю над Руром, де зосереджувались основні вугільні та сталеливарні підприємства.

Ці розбіжності загострилися на конференції міністрів закордонних справ у Москві в січні-квітні 1947 року. Державний секретар США Джордж Маршалл, який очолював американську делегацію, дійшов висновку, що радянські лідери намагаються використати економічну кризу для посилення позицій комуністичних партій у Франції, Італії та Німеччині, що могло б призвести до розширення радянського впливу в регіоні, важливому для безпеки США.

Так, у червні 1947 року Джордж Кетлет Маршалл у Гарвардському університеті запропонував європейським країнам самостійно розробити програму реконструкції за підтримки США, що стало початком Програми відновлення Європи (англ. European Recovery Program), відомої як План Маршалла. Допомогу пропонували всім європейським країнам, включаючи СРСР, який відмовився через несумісність з принципами своєї економіки (під тиском Радянський Союз не погодилися і його країни-сателіти). У результаті, 16 із 22 запрошених країн, серед яких Австрія, Бельгія, Велика Британія, Греція, Данія, Західна Німеччина, Ірландія, Ісландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Франція, Швеція та Швейцарія, прийняли допомогу за Планом Маршалла [17; 18].

Офіційно Програма розпочалася у 1948 році, коли Конгрес США ухвалив Акт про економічне співробітництво (англ. Economic Cooperation Act), у якому детально розкривалися цілі, завдання, основні механізми, організаційна структура та інші важливі умови. Так, Програма відновлення Європи була розрахована на строк 4 роки і 3 місяці аж до 30 червня 1952 р., а витрачено було на неї близько 13,3 млрд дол. (за нинішніми цінами 215 млрд дол.). Кошти Програми були розподілені наступним чином: 3,5 млрд дол. – сировина; 3,2 млрд дол. – продовольство, корми, добрива; 1,9 млрд дол. – обладнання, транспортні засоби; 1,6 млрд дол. – паливо; 0,184 млрд дол. – технічне сприяння; 5% від загального обсягу фінансування – адміністративні витрати. Зазначений обсяг фінансування Програми становив 5-10% федерального бюджету та близько 2% ВВП США за весь термін її реалізації [16; 19].

При визначенні розміру допомоги країнам-реципієнтам враховувалися такі показники, як чисельність населення, статус країни у Другій світовій війні, ступінь руйнування виробничої та транспортної інфраструктури, стан платіжних балансів. Так, найбільшу допомогу (2/3 всіх коштів) отримали Великобританія, Франція, Італія, Західна Німеччина та Нідерланди [18] (табл. 1).

Метою Програми, проголошеної в Акті і яка розкриває суть політики США, було «відновлення чи досягнення країнами Європи принципів індивідуальної свободи, вільних інститутів та справжньої незалежності, що, головним чином, залежить від створення міцних економічних умов, стабільних міжнародних економічних відносин та досягнення європейськими країнами здорової економіки, незалежної від надзвичайної зовнішньої допомоги» [18]. Для реалізації цієї мети країнам-учасникам було необхідно виконувати ряд наступних основних завдань та допоміжних процедур, що сприяли реалізації спільної програми відновлення Європи, в якій країни-реципієнти брали на себе вирішення наступних завдань:

- розширення виробництва у промисловості (вугілля, сталь, транспорт) та сільському господарстві;
- стабілізація валютно-фінансових систем;
- співпраця між країнами-учасниками для стимулювання внутрішньоєвропейської та глобальної торгівлі;
- ефективне використання ресурсів країн-учасниць, включаючи товари, послуги та активи, розташовані в США і на підконтрольних їм територіях;

- сприяння обміну, продажу або бартеру ресурсів з метою їх накопичення та покриття дефіциту в США;
- розміщення на спеціальних рахунках депозитів у місцевій валюті, еквівалентних вартості наданих товарів і послуг, на узгоджених умовах;
- щоквартальна публікація звітів про всі операції та використання коштів, товарів і послуг;
- оперативне подання за запитом США релевантної інформації про операції та використання ресурсів;
- визнання принципу справедливості та взаємних інтересів у відносинах щодо використання природних ресурсів, узгодження графіків поставок з метою визначення мінімально необхідних запасів сировини й продовольства;
- передання спорів, що стосуються компенсації громадянам США, до міжнародного суду або арбітражу, визнаного у США, за взаємною згодою.

Таблиця 1 – Розподіл допомоги країнам-реципієнтам протягом усього терміну дії Програми

Країна	1948/49 (млн дол.)	1949/50 (млн дол.)	1950/51 (млн дол.)	Всього (млн дол.)
Австрія	232	166	70	468
Бельгія та Люксембург	195	222	360	777
Данія	103	87	195	385
Франція	1085	691	520	2296
Німеччина	510	438	500	1448
Греція	175	156	45	376
Ісландія	6	22	15	43
Ірландія	88	45	0	133
Італія і Трієст	594	405	205	1204
Нідерланди	471	302	355	1128
Норвегія	82	90	200	372
Португалія	0	0	70	70
Швеція	39	48	260	347
Швейцарія	0	0	250	250
Туреччина	28	59	50	137
Велика Британія	1316	921	1060	3297
Разом	4924	3652	4155	12731

Джерело: [18]

Програму відновлення координувала створена Адміністрацію з економічного співробітництва (англ. Economic Cooperation Administration, ECA). Ця організація мала центрального адміністратора у Вашингтоні, спеціального представника в Парижі та місцеві місії в усіх країнах-учасниках Плану Маршалла.

Ефективність ECA забезпечувалася кількома ключовими факторами. По-перше, її інтеграція у вертикаль влади і суспільне життя США дозволяла реалізовувати цілі Програми з урахуванням національних інтересів, забезпечувати прозорість діяльності та підтримувати баланс інтересів різних виконавчих органів. Наприклад, адміністратор Програми призначався президентом за погодженням із Сенатом і регулярно звітував перед Конгресом.

По-друге, структура управління Програмою мала ознаки адгократії, що включає відмову від жорсткої централізації та бюрократії. Так, керівництво адміністрацією було доручено відомому бізнесмену Полу Хоффману, який раніше очолював компанію «Студебекер», і був прихильником ідеї «відповідального капіталізму». Спеціальним ж

представником США в Європі, який координував діяльність адміністрації Програми з Організацією європейської економічної співпраці (англ. Organisation for European Economic Co-operation, ОЕЕС), об'єднуючи 16 країн-учасниць, був Аверелл Гарріман, чинний міністр торгівлі США і видатний банкір з Волл-стріт [18 с. 13].

Організаційна структура була підкріплена персоналом, що складався з найкращих представників підприємницького, наукового, професійного співтовариств, оскільки йшлося про поживлення виробництва, розв'язання складних проблем у валютних, торговельних, грошово-кредитних, бюджетних сферах тощо. Для координації своїх дій та узгодження національних планів відбудови 16 квітня 1948 р. у Парижі країни-реципієнти заснували згадану вище Організацію європейського економічного співробітництва, в рамках якої було розгорнуто широку мережу співробітництва з використанням на кожному рівні принципу розподілу повноважень між кращими представниками влади та приватного сектору (рис. 1).

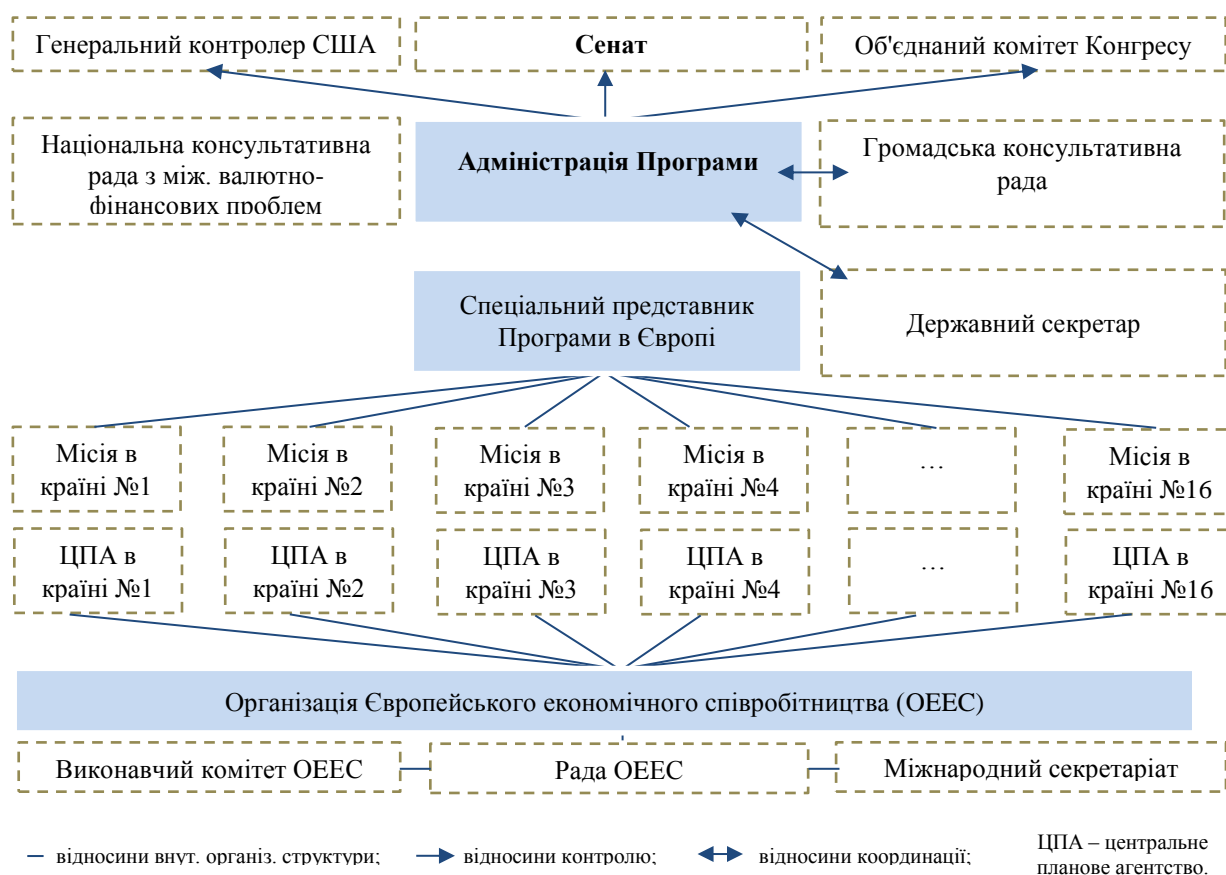

Рисунок 1 – Стратегічна організаційна структура Програми у схематичному вигляді

Джерело: побудовано авторами на основі [16; 18; 19]

Для реалізації Програми значна частина зусиль була спрямована на усунення перешкод для зовнішньої торгівлі. З 1949 року основною діяльністю ОЕЕС стала лібералізація торгівлі, яка передбачала систематичне усунення нетарифних бар'єрів між державами-членами. У 1950 році був створений Європейський платіжний союз (ЕПУ), що забезпечив основу для багатосторонніх розрахунків між членами ОЕЕС та сприяв вільній передачі валют для погашення торгових боргів. Це сприяло ліквідації торговельних та валютних обмежень, що існували з 1931 року.

Між 1947 і 1951 роками промислове виробництво в країнах-учасницях зросло на 55%. Зростання коливалося від 7% у Туреччині до 269% в Австрії та 312% у Німеччині.

Більш типовими були Данія, Норвегія, Великобританія, Бельгія та Франція, у кожній з яких промислове виробництво зросло на 30-40% за чотири роки [8]. Загалом (без урахування Німеччини) зростання промислового виробництва становило в середньому 37%, що є свідченням надзвичайно швидкого прогресу (табл. 2).

Таблиця 2 – Індеси промислового виробництва в Західній Європі (1938 = 100)

Країна	1947	1948	1949	1950	1951	1951/1947, %
Туреччина	153	154	162	165	163	7
Швеція	142	149	157	164	172	21
Ірландія	120	135	154	170	176	46
Данія	119	135	143	159	160	35
Норвегія	114	125	135	146	153	33
Великобританія	110	120	129	140	145	32
Бельгія	106	122	122	124	143	33
Люксембург	-	139	132	139	168	-
Франція	99	111	122	123	138	39
Нідерланди	94	114	127	140	147	56
Італія	93	99	109	125	143	54
Греція	69	76	90	114	130	88
Австрія	55	85	114	134	148	269
Німеччина	34	50	72	91	106	312
Всього	87	99	112	124	135	55
за винятком Німеччини	105	119	130	138	145	37

Джерело: [8]

Сільськогосподарське виробництво Європи також стрімко зросло за роки дії плану Маршалла, на 37% у країнах ОЕЕС (табл. 3).

Таблиця 3 – Індекс загальної продукції сільського господарства для споживання людиною в країнах ОЕЕС (до війни = 100)

Країна	% довоєнного європ. виробниц.	1947-48	1948-49	1949-50	1950-51
Австрія	1,63	53	66	79	88
Бельгія-Люксембург	2,09	83	93	116	119
Данія	1,93	84	92	113	126
Франція	15,72	78	100	103	111
Німеччина	10,61	60	76	96	106
Греція	1,21	83	79	110	93
Ірландія	1,50	89	88	95	103
Італія	8,42	85	95	103	109
Нідерланди	2,58	79	93	116	119
Норвегія	0,62	86	92	112	120
Швеція	2,08	101	111	115	116
Швейцарія	1,38	95	98	98	104
Туреччина	2,33	96	120	94	106
Великобританія	5,89	95	111	114	122
Всього	-	81	95	104	111

Джерело: [8]

Так, спостерігалось загальне збільшення на 17% між 1947/48 і 1948/49 роками та на 10% наступного року. На додаток до досягнення високої продуктивності сектору в цілому, допомога принесла низку значних внесків, таких як механізація сільського господарства, впровадження фермерами сучасних технологій сільськогосподарського

виробництва, збільшення сільськогосподарських угідь та підвищення сільськогосподарського виробництва. Між 1948 і 1953 роками економічний розвиток значною мірою покладався на сільськогосподарський сектор. Наприклад, у Туреччині частка сільськогосподарського сектора у валовому національному продукті становила 38,4% у 1947 році, тоді як у 1953 році зросла до 45%. У середньому економіка Туреччини зростала на 11% між 1950-1953 роками на рік. У той же період завдяки розвитку сільськогосподарського сектора дохід на душу населення зріс на 28% [8; 20].

Таким чином, протягом дії Програми Маршалла були досягнуті значні кількісні результати: внутрішньоевропейська торгівля та загальна торгівля країн-учасниць з іншими країнами зросли більш ніж у п'ять разів; сукупний валовий національний продукт (ВНП) країн-учасниць збільшився на 32,5%, з 120 млрд доларів до 159 млрд доларів; обсяги промислового та сільськогосподарського виробництва, які у 1947 році становили 88% і 83% від довоєнного рівня, зросли на 40% та 11%, відповідно; до 1950 року у більшості країн-учасниць було стримано зростання інфляції [18].

Окрім того, спільні зусилля США і країн-реципієнтів у рамках Програми, спрямовані на економічне відновлення і досягнення соціального миру, виразилися у створенні наднаціональних організацій, що надали імпульсу подальшим інтеграційним процесам у Європі. Так, міжнародна Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), що діє сьогодні, є спадкоємицею Організації європейського економічного співробітництва, зусиллями якої було створено Раду Європи (1949 р.), Європейський платіжний союз (1950 р.), ініційовано План Шумана (1950 р.). Реалізація цих ініціатив призвела до створення Європейського об'єднання вугілля і сталі (1952 р.), укладення Римського договору (1957 р.), що призвів до створення Європейського економічного співтовариства (1958 р.) та, зрештою, Європейського Союзу (1993 р.).

Так, будучи Програмою зовнішньої допомоги, План Маршалла не лише призвів до серйозних економічних та суспільно-політичних змін у Західній Європі, але, по суті, визначив на десятиліття вперед розстановку економічних та політичних сил у світі, ставши одним із яскравих прикладів міжнародної співпраці [14]. Загальну сутність Плану Маршалла та основні висновки з його реалізації відображено на рисунку 2 та 3.

Таким чином, на основі отриманих результатів можна сформулювати рекомендації для сучасної практики міжнародної економічної допомоги та взаємодії:

1. *Гібридні моделі фінансування.* Впровадження гібридних моделей фінансування, що поєднують гранти, позики та прямі інвестиції, дозволить залучити приватний сектор до програм економічної допомоги. Такі моделі можуть забезпечити більш сталий розвиток шляхом поєднання державних і приватних ресурсів.

2. *Інфраструктурні проекти.* Зосередження на інфраструктурних проектах, що сприятимуть покращенню доступу до ринків та підвищенню економічної інтеграції регіонів, забезпечуючи сталий економічний розвиток.

3. *Команда реформаторів.* Формування нової команди реформаторів, які мають патріотичні переконання та високий професійний рівень, здатні розробити та впровадити концепцію національного розвитку. Вони повинні визначити основні цілі та завдання, роль держави в економіці та розробити стратегії, що сприятимуть сталому економічному зростанню.

4. *Розробка внутрішньої та міжнародної економічної політики.* Створення комплексних стратегій розвитку, спрямованих на оновлення виробництва, підвищення продуктивності праці, зайнятості та цінової стабільності. Важливо визначити пріоритетні галузі для розвитку, забезпечуючи підтримку ключових секторів економіки.

5. *Контроль кредиторів та використання коштів.* Встановлення механізмів контролю за використанням запозичених коштів з метою забезпечення їх ефективного

використання для капітальних інвестицій, а не поточних витрат. Це сприятиме прозорості та підвищенню довіри між кредиторами та країнами-реципієнтами.

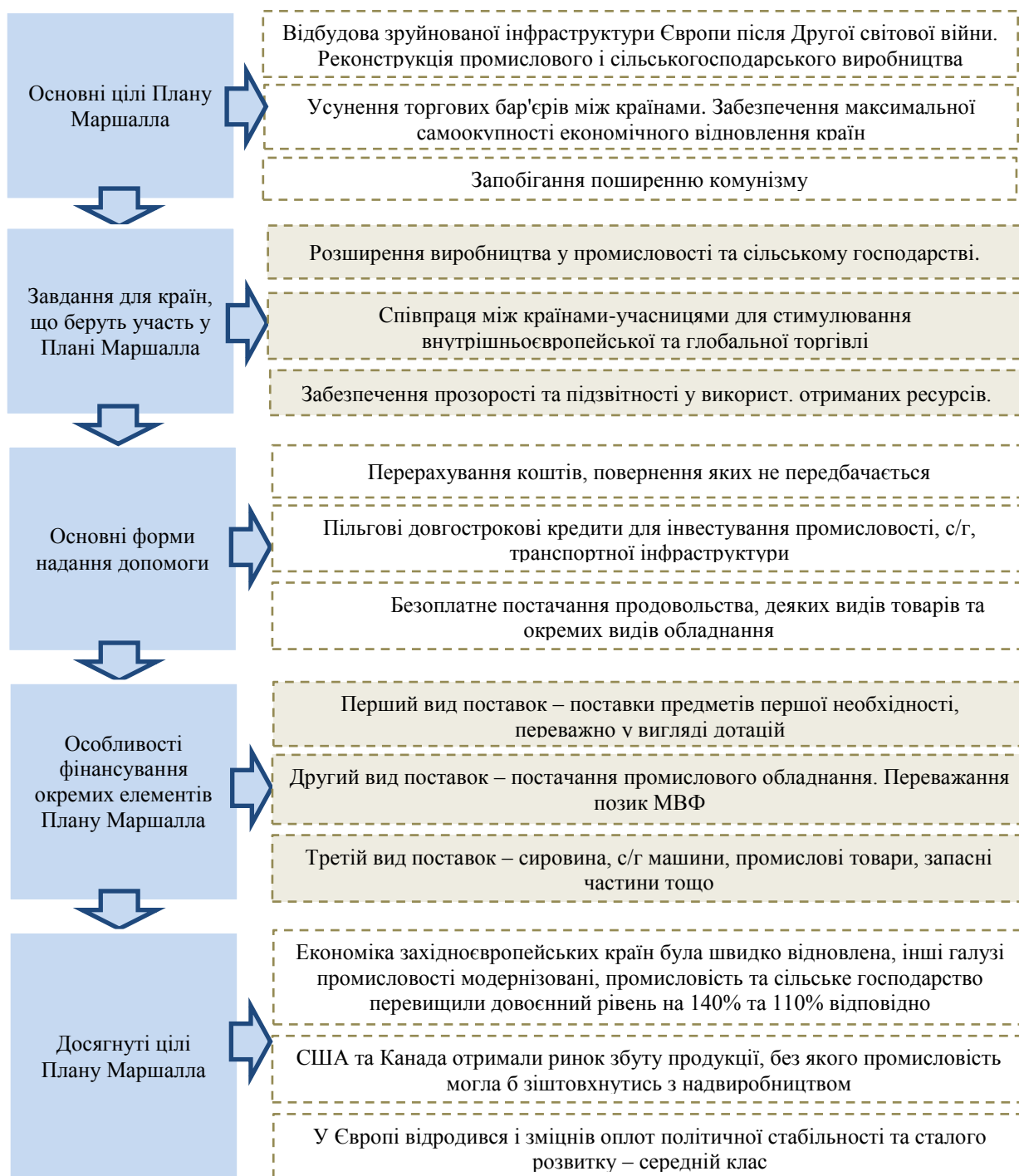

Рисунок 2 – Сутність Плану Маршалла та досягнуті цілі

Джерело: побудовано авторами на основі [8; 18; 21]

6. *Запобігання монополізації.* Запровадження політик, що запобігають надмірній концентрації виробництва та капіталу, уникаючи утворення монополій. Це сприятиме розвитку конкуренції та стимулюватиме інновації.

7. *Соціальна політика та боротьба з корупцією.* Реалізація ефективної

соціальної політики, спрямованої на зростання споживання та доходів населення, а також активна боротьба з корупцією для забезпечення прозорості та підзвітності у використанні ресурсів.

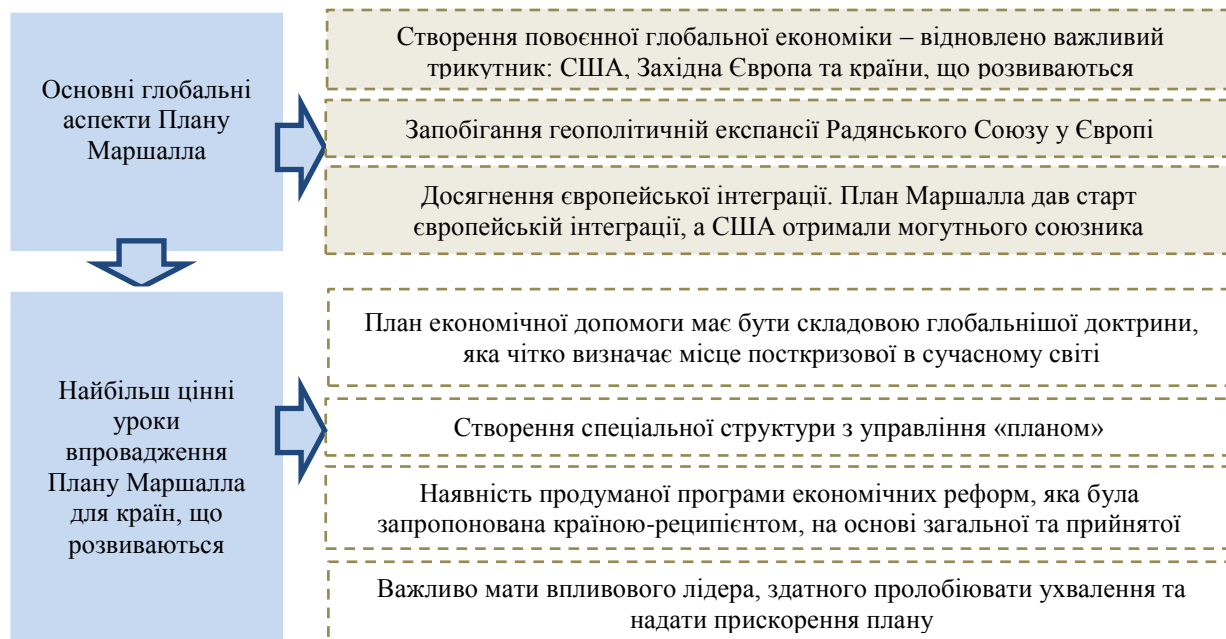

Рисунок 3 – Висновки та уроки з реалізації Плану Маршалла

Джерело: побудовано авторами на основі [8; 18; 21]

8. *Розвиток людського капіталу.* Інвестиції в освіту та професійне навчання мають стати ключовим компонентом міжнародних програм допомоги. Важливо розробити програми, спрямовані на підвищення кваліфікації робочої сили, адаптацію до вимог сучасного ринку праці та розвиток навичок у сферах високих технологій.

9. *Цифрова трансформація.* Програми допомоги мають включати компоненти цифрової трансформації, спрямовані на розвиток цифрової інфраструктури, впровадження електронного уряду та цифровізацію бізнес-процесів. Це сприятиме підвищенню ефективності державного управління та покращенню доступу до послуг для населення.

10. *Регулярний моніторинг та оцінка.* Запровадження систематичного моніторингу та оцінки ефективності програм допомоги з використанням сучасних аналітичних інструментів.

Таким чином, міжнародна економічна допомога та взаємодія відіграють ключову роль у підтримці економічного розвитку, стабільності та інтеграції країн-реципієнтів. Вони сприяють відновленню інфраструктури, розвитку людського капіталу та впровадженню інновацій. Завдяки міжнародній співпраці забезпечується фінансова стабільність, поліпшуються соціальні умови та зміцнюються демократичні інститути, що в кінцевому підсумку сприяє глобальному економічному зростанню.

Висновки. Отже, План Маршалла став ключовою ініціативою післявоєнної реконструкції, спрямованою на відновлення Європи. Основні цілі програми включали відбудову міст і сіл, реконструкцію промислового та сільськогосподарського виробництва, модернізацію інфраструктури, встановлення фінансової стабільності та усунення торгових бар'єрів. Проте значну увагу слід приділити нефінансовим крокам США у Європі. Так, найбільший вплив Програма мала завдяки ініціації інтеграційних процесів, сприянню співробітництву та впровадженню ринкових політик у країнах-

реципієнтах. Орієнтація на американську модель дозволила країнам лібералізувати свої економіки, активізувати діяльність у різних галузях та поглибити поділ праці, що стимулювало не тільки відновлення, а й довгостроковий економічний розвиток.

На основі проведеного аналізу, визначено, що для сучасної практики міжнародної економічної допомоги та взаємодії необхідним є комплексний підхід. Він включає інноваційні фінансові моделі, компетентну команду реформаторів та розвиток людського капіталу. Важливими аспектами є й розробка економічних стратегій, контроль за використанням ресурсів та боротьба з корупцією. В свою чергу, систематичний моніторинг і оцінка програм допомоги дозволять вчасно коригувати стратегії для досягнення оптимальних та бажаних результатів. Відтак, спільні зусилля на світовій арені не лише зміцнюють економічну стабільність, але й формують основу для мирного та процвітаючого майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Long J. B., Eichengreen B. The Marshall Plan: history's most successful Structural Adjustment Program. Cambridge (MA). NBER Working Paper. 1991. № w3899. URL: <https://ssrn.com/abstract=226738> (дата звернення: 28.05.2024 р.).
2. Barakat S., Hoffman B. Post-Conflict Reconstruction: Key Concepts, Principal Components and Capabilities. *Post-conflict Reconstruction Strategies*. International Colloquium, Stadtschlaining. June 23–24. 1995. P. 75–96.
3. Bessel R. Germany 1945: From War to Peace. London, New York, Sydney, Toronto: Simon & Schuster. 2009. 522 p.
4. Dulles A.W. The Marshall Plan. Oxford: Berg Publishers. 1993. 160 p.
5. Lederach J. Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies. Washington D.C.: United States Institute of Peace. 1997. 97 p. URL: <https://pestuge.iliauni.edu.ge/wp-content/uploads/2017/12/John-P.-Lederach-Building-Peace.-Sustainable-Reconciliation-in-Divided-Society.pdf> (дата звернення: 28.05.2024 р.).
6. Lake A. After the Wars: Reconstruction in Afghanistan, Indochina, Central America, Southern Africa and the Horn of Africa. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 1990. 196 p.
7. Smith D. Trends and Causes of Armed Conflicts. Berghof Handbook for Conflict Transformation. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/71735671.pdf> (дата звернення: 28.05.2024 р.).
8. Eichengreen B. Institutional prerequisites for economic growth: Europe after World War II. *European Economic Review*. 1994. 38(3-4), p. 883–890. URL: [https://doi.org/10.1016/0014-2921\(94\)90124-4](https://doi.org/10.1016/0014-2921(94)90124-4) (дата звернення: 29.05.2024 р.).
9. Gosse J.-B., Schneider A., Vicquery R. Lessons from the Marshall Plan for the European Recovery Plan / Banque de France. *Eco Notepad*. 2021. Post №. 236. URL: https://blocnotesdeleco.banque-france.fr/sites/default/files/billet_236_ve.pdf
10. Machado B. F. In Search of a Usable Past: The Marshall Plan and Postwar Reconstruction Today. The George C. Marshall Foundation. 2007. 186 p.
11. Reinert E. S. How rich countries got rich... and why poor countries stay poor. 2019. Hachette UK.
12. Judt T. Postwar: A history of Europe since 1945. Penguin. 2006.
13. Богдан Т. П. Основні принципи формування і спрямування міжнародної фінансової допомоги для України. *Економіка України*. 2015. № 4. С. 36–44. URL: http://economyukr.org.ua/docs/EU_15_04_036_uk.pdf
14. Гуменюк В. В. Зарубіжний досвід повоєнної трансформації державного управління і уроки для України. *Економіка України*. 2022. № 8. С. 34–54.
15. Кістерський Л. Л. Формування сучасної Європи: стримування та розвиток.

Економіка України. 2015. № 4. С. 19-27. URL: http://economyukr.org.ua/docs/EU_15_04_019_uk.pdf

16. Нестор О. Ю. Особливості Плану Маршалла в контексті його економічного аспекту і переваг та недоліків реалізації. *Фінанси України*. 2022. № 9. С. 79-97.

17. Marshall G. C. The Marshall Plan Speech at Harvard University, 5th June 1947. URL: <http://marshallfoundation.org/marshall/the-marshall-plan/marshall-plan-speech/> (дата звернення: 29.05.2024 р.).

18. The Marshall Plan Rebuilding Europe. U.S. Department of State/Bureau of International Information Programs. URL : <http://shenyang.usembassy-china.org.cn/uploads/images/5YLDd1gmyNoNIXrVRNwY1A/marshallplan.pdf> (дата звернення: 28.05.2024 р.).

19. The Economic Cooperation Act of 1948. URL: http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/1700319/1948-04-03b.pdf (дата звернення: 28.05.2024).

20. Ozer M. The Effects of the Marshall Plan Aids to the Development of the Agricultural Sector in Turkey, the 1948-1953 Period. *International Journal of Economics and Financial*. 2014. Issues. 4. PP. 427-439.

21. Матюшенко І. Ю. Практичні аспекти Плану Маршалу для України: можливість відродження української економіки. Харків. 2015.

REFERENCES

1. Long J. B., Eichengreen B. The Marshall Plan: history's most successful Structural Adjustment Program. Cambridge (MA). NBER Working Paper. 1991. № w3899. URL: <https://ssrn.com/abstract=226738> (accessed: 28.05.2024 p.).

2. Barakat S., Hoffman B. Post-Conflict Reconstruction: Key Concepts, Principal Components and Capabilities. *Post-conflict Reconstruction Strategies*. International Colloquium, Stadtschlaining. June 23–24. 1995. P. 75–96.

3. Bessel R. Germany 1945: From War to Peace. London, New York, Sydney, Toronto: Simon & Schuster. 2009. 522 p.

4. Dulles A.W. The Marshall Plan. Oxford: Berg Publishers. 1993. 160 p.

5. Lederach J. Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies. Washington D.C.: United States Institute of Peace. 1997. 97 p. URL: <https://pestuge.iliauni.edu.ge/wp-content/uploads/2017/12/John-P.-Lederach-Building-Peace.-Sustainable-Reconciliation-in-Divided-Society.pdf> (accessed: 28.05.2024 p.).

6. Lake A. After the Wars: Reconstruction in Afghanistan, Indochina, Central America, Southern Africa and the Horn of Africa. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 1990. 196 p.

7. Smith D. Trends and Causes of Armed Conflicts. Berghof Handbook for Conflict Transformation. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/71735671.pdf> (accessed: 28.05.2024).

8. Eichengreen B. Institutional prerequisites for economic growth: Europe after World War II. *European Economic Review*. 1994. 38(3-4), p. 883–890. URL: [https://doi.org/10.1016/0014-2921\(94\)90124-4](https://doi.org/10.1016/0014-2921(94)90124-4) (accessed: 29.05.2024 p.).

9. Gosse J.-B., Schneider A., Vicquery R. Lessons from the Marshall Plan for the European Recovery Plan / Banque de France. *Eco Notepad*. 2021. Post №. 236. URL: https://blocnotesdeleco.banque-france.fr/sites/default/files/billet_236_ve.pdf

10. Machado B. F. In Search of a Usable Past: The Marshall Plan and Postwar Reconstruction Today. The George C. Marshall Foundation. 2007. 186 p.

11. Reinert E. S. How rich countries got rich and why poor countries stay poor. 2019. Hachette UK.

12. Judt T. Postwar: A history of Europe since 1945. Penguin. 2006.

13. Bohdan T. P. Osnovni pryncypy formuvannia i spriamuvannia mizhnarodnoi finansovoi dopomohy dlia Ukrainy. *Ekonomika Ukrainy*. 2015. № 4. S. 36–44. URL:

http://economyukr.org.ua/docs/EU_15_04_036_uk.pdf

14. Humeniuk V. V. Zarubizhnyi dosvid povoiennoi transformatsii derzhavnoho upravlinnia i uroky dlia Ukrainy. *Ekonomika Ukrainy*. 2022. № 8. S. 34–54.

15. Kisterskyi L. L. Formuvannia suchasnoi Yevropy: strymuvannia ta rozvytok. *Ekonomika Ukrainy*. 2015. № 4. S. 19-27. URL: http://economyukr.org.ua/docs/EU_15_04_019_uk.pdf (accessed: 29.05.2024 r.).

16. Nestor O. Yu. Osoblyvosti Planu Marshalla v konteksti yoho ekonomichnoho aspektu i perevah ta nedolikiv realizatsii. *Finansy Ukrainy*. 2022. № 9. S. 79-97.

17. Marshall G. C. The Marshall Plan Speech at Harvard University, 5th June 1947. URL: <http://marshallfoundation.org/marshall/the-marshall-plan/marshall-plan-speech/> (accessed: 29.05.2024 p.).

18. The Marshall Plan Rebuilding Europe. U.S. Department of State/Bureau of International Information Programs. URL : <http://shenyang.usembassy-china.org.cn/uploads/images/5YLDd1gmyNoNIXrVRNwY1A/marshallplan.pdf> (accessed: 28.05.2024 p.).

19. The Economic Cooperation Act of 1948. URL: http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/1700319/1948-04-03b.pdf (accessed: 28.05.2024 p.).

20. Ozer M. The Effects of the Marshall Plan Aids to the Development of the Agricultural Sector in Turkey, the 1948-1953 Period. *International Journal of Economics and Financial*. 2014. Issues. 4. PP. 427-439.

21. Matiushenko I. Yu. Praktychni aspekty Planu Marshalu dlia Ukrainy: mozhyvist vidrodzhennia ukraïnskoi ekonomiky. Kharkiv. 2015.